

ONDERZOEKERS: VOORTBESTAAN PURE BOSSEN EN LANDSCHAPSELEMENTEN IN HET GEDING

‘Geef wilde bomen en struiken positie van een monument’

Help! De wilde bomen en struiken in Nederland verdwijnen. Die noodkreet klinkt uit een onderzoek dat voor de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is opgesteld. Van al het bosareaal en de landschapselementen met bomen is nog geen drie procent puur wild van Nederlandse origine. De rest is gekweekt of geïmporteerd uit het buitenland.

Monumenten en ander erfgoed genieten volop bescherming en financiële ondersteuning. Wilde bomen en struiken moeten dat ontberen. Het zou toch logisch zijn om erfgoed in de natuur een vergelijkbare positie te geven, betogen de samenstellers van het onderzoek, Landschapsbeheer Flevoland en de Ecologisch Adviesbureaus Maes en Van Loon. Zij concluderen, dat de

helpt van de inheemse soorten met wilde populaties in hun voortbestaan wordt bedreigd.

‘We hollen achteruit’

‘Als we niet oppassen staat er aan het eind van deze eeuw in Nederland nauwelijks nog een wilde boom of struik.’ Bert Maes, ecooloog en medeauteur van het rapport met als titel ‘Behoud Groen Erfgoed’, klinkt zorgelijk. Hij pleit al jaren voor meer aandacht voor het ‘erfgoed’, maar ziet nog weinig

gebeuren. Bij professionele beheerders en overheid is weliswaar meer aandacht voor de problematiek, maar onvoldoende om de bestaande populaties in stand te houden. ‘We hollen achteruit’, constateert Maes.

100 wilde soorten

Nederland telt bijna 100 oorspronkelijke bomen en struiken. Ze zijn na de laatste ijstijd zo’n 12.000 jaar geleden spontaan gegroeid en verjongd. De onder-

zoekers baseren zich op oude stafkaarten uit 1850, voordat de ontginningen begonnen en de bosbouw vooral met naaldbomen opkwam. Wild wil zeggen exemplaren die zich steeds hebben verjongd en in feite nog het DNA hebben van de bomen en struiken van na de ijstijd. De andere 97 procent van het bomen- en struikenbestand bestaat uit gekweekte hybriden en exoten. De leek ziet het verschil niet tussen wild en niet wild, maar de profes-

400 jaar oude exemplaar waaide in 2006 om. Uit de dennen-appels zijn nog vier zaailingen geteeld. Misschien staan er nog enkele uitzaaiingen in het bos. Dat is het laatste restant, waarvan gehoopt wordt dat ze het redden. Een aderlating, want de grove den behoort tot de allereerste beplantingen van Nederland.

Daarnaast zijn de koraalmeidoorn, wilde amandelwilg en wollige sneeuwbal eigenlijk van het toneel verdwenen. 32 andere soorten zijn ernstig bedreigd of zeer zeldzaam zoals de wilde peer en de wigbladige roos. Er bestaan nog hoogstens vijftien exemplaren van. Nog eens zo'n dertig soorten bevinden zich in de gevarenzone zoals de wilde appel, de

↖ Wilde hazelaar, Crapoel
 ↓ Vijlenerbos

voor Cultureel Erfgoed zich nu nadrukkelijk uitspreekt voor behoud van de wilde soorten, noemt hij een lichtpuntje. 'De mensen weten niet hoe belangrijk het is. Het moet veel meer zichtbaar worden gemaakt.' Als voorbeeld noemt hij infoborden bij natuurgebieden. 'Daarop zou ook moeten staan: hier staan wilde appelbomen, vertel er een verhaal bij en ga kijken.'

De onderzoekers willen berekenen dat er van elke soort ten minste vijftig exemplaren over zijn, die dicht bijeenstaan om elkaar te bevruchten en te verjongen via zaad of uitzaaiingen. Vijftig is uit praktische overwegingen gekozen, al is het onvoldoende om de totale genetische variëteit te behouden. Negentien inheemse boom- en struiksoorten zijn niet bedreigd.

Klimaat en biodiversiteit

In het onderzoek benadrukken de samenstellers het belang van de inheemse soorten. In de loop der tijd hebben ze zich bewezen als klimaatbestendig. Ondanks afwisselingen van warme en koude klimaatperiodes in de afgelopen eeuwen hebben ze zich prima gehouden. De onderzoekers verwachten dat de wilde soorten het ook goed blijven doen bij als de temperatuur gemiddeld met 1,5 tot 2 graden stijgt of zelfs meer. Ze kunnen tegen een stootje. Dat kunnen ingevoerde soorten als lariks en fijnspar niet zeggen. Die hebben het nu al moeilijk. Tegen een stootje houdt ook in dat ze minder vatbaar zijn voor plagen en ziekten. Daar hebben zij zich in de loop der tijd tegen gewapend.

De onderzoekers onderstrepen verder het belang voor de biodiversiteit. De bomen hebben zoals dat heet een ander voedselweb dan niet-wilde exemplaren. Per boomsoort betekent dat veelal andere schimmels, insecten, vogels, kruiden, enz. 'Gekweekte bomen hebben doorgaans een veel kleiner voedselweb,' schrijven de onderzoekers. Ze wijzen verder op

sional herkent wel verschillen bijvoorbeeld of een appelboom gekweekt is of de wilde variant.

Opleiding

Essentieel is volgens Maes dat er in het onderwijs een opleiding komt voor het herstel en beheer van wilde soorten. 'Het is onvoorstelbaar, dat zo'n opleiding er niet is. Dat heeft enorme gevolgen.' Het leidt ertoe, dat soorten verdwijnen. Als voorbeeld noemt Bert Maes het peperboompje, dat

een paar jaar geleden nog in Gelderland te vinden was. De soort is uitgestorven. Dat risico bestaat er acuut ook voor veertien zeldzame soorten, die in het onderzoek in kaart zijn gebracht.

De laatste restanten

Zo barst het van de grove dennen in Nederland, maar is de oorspronkelijke versie eigenlijk verdwenen. Het laatste authentieke exemplaar stond in Wolfheze, maar het

fladderiep, de zomerlinde en de kale en behaarde struweelroos.

Verplichting in Natura 2000

De Europese voorschriften voor Natura 2000 schrijven voor dat landen verplicht zijn om de wilde flora en fauna te beschermen. 'Dan roept Nederland doodleuk, dat doen we niet voor de wilde soorten. Dat is een kronkel van jewelste,' reageert de ecooloog verontwaardigd. Dat de Rijksdienst

het cultuurhistorische aspect: met name de landschapselementen bevatten mooie voorbeelden van meervoudig gebruik. Zoals de wilde hazelaar, die zorgde voor eetbare noten en voor hout voor gevlochten schuurwanden, speren, visfuiken of als geneesmiddel. Daarnaast was het een bron voor mythologie met goden, geesten, gulheid en angsten.

Beheermaatregelen

De onderzoekers schetsen in het rapport een hele serie beheermaatregelen om de inheemse soorten te redden en te versterken. Dat begint met de herkenning en bescherming van wilde exemplaren door het beschermen van groeiplaatsen, zorgen voor goede lichtinval, vergroten van de populatie en het aanleggen van bufferzones.

‘Als we niet oppassen staat er straks nauwelijks nog een wilde boom of struik.’

↑ Zuurbes, Egmond → Viltroos → Willinksbeek

Allemaal bedoeld om de authentieke bomen en struiken voor Nederland te behouden.

Donkere bossen

Bert Maes kant zich tegen bossen waar de natuur zonder beheer zijn gang kan gaan. ‘Dat lijkt mooi, maar het gevolg is dat het steeds donkerder wordt in het bos. Dat is funest voor wilde soorten als de wilde appel en de meidoorn die het juist van licht moeten hebben.’ In dat opzicht waarschuwt hij ook voor de miljoenen bomen, die in aantocht zijn als gevolg van

de klimaatmaatregelen en het terugdringen van de CO₂. ‘Denk na hoe, wat en vooral waar je aanplant. Zet geen bomen neer die de wilde soorten schaden of verdringen.’ Sowieso vindt de ecoloog dat terrein behorende organisaties meer oog moeten hebben voor het ‘bomen en struiken erfgoed.’ Bert Maes: ‘Dat heeft nu geen prioriteit. Hoogst opmerkelijk. Ze zouden veel meer kunnen doen aan het behoud en herstel.’

TEKST: HANS SIEMES
FOTO'S: BERT MAES

GENENBANK EN ATLAS

Staatsbosbeheer beschikt over een ‘genenbank’ voor wilde bomen en struiken. In Roggebotzand in Oostelijk Flevoland zijn in het 34 hectare grote bos wilde bomen en struiken geplant. Ruim 50 procent van alle inheemse soorten staat hier, in totaal zo’n 18.500 bomen en struiken. Ze bestuiven elkaar en dienen zoals kraamkamer voor jonge wilde bomen en struiken, die elders in Nederland gepoot kunnen worden. Boomkwekers en terrein behorende organisaties kunnen eruit putten. Bezoekers kunnen wandelen door de Genenbank en krijgen informatie.

Waar wilde soorten in Nederland staan, is te vinden in een digitale atlas van het landschappelijk groen erfgoed (www.cultureelerfgoed.nl/publicaties). Hierin zijn per provincie de bossen, houtwallen en heggen te zien waar wilde soorten te vinden zijn. Ongeveer zeventig procent van de gebieden is in kaart gebracht.